

Sjostakovitsj' Negende Symfonie

Pascal Rophé dirigent
Thomas Beijer piano

03.11 Enschede
04.11 Doetinchem
05.11 Nijmegen
07.11 Zwolle
11.11 Arnhem
12.11 Apeldoorn

programma

Carl Maria von Weber
(1786-1826)

Freischütz ouverture

Ludwig van Beethoven
(1770-1827)

Pianoconcert nr. 3 (op. 37 in c)

Pauze

Dmitri Sjostakovitsj
(1906-1975)

Symfonie nr. 9 (op. 70 in Es)

phion

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

toelichting

In juli 1810 schreef de schrijver Ernst Theodor Amadeus Hoffmann een recensie over de Vijfde symfonie (in c, op.67; 1807-1808) van Ludwig van Beethoven, die wel als de geboorteakte van de muzikale romantiek is gekwalificeerd: 'Beethovens instrumentale muziek opent voor ons het gebied van het monstrueuze en het onmetelijke. Brandende lichtflitsen schieten door de diepe nacht van dit gebied en we worden reusachtige schaduwen gewaar, die heen en weer schieten en ons in steeds nauwere hoeken dringen, totdat ze ons vernietigen... Beethovens muziek zet de hefboom van vrees, ontzag, huiver en lijden in beweging en wekt precies dat oneindige verlangen dat de essentie van romantiek is.'

Toverkogels

Elf jaar later maakte Hoffmann op 18 juni 1821 in Berlijn de wereldpremière van de 'romantische opera' *Der Freischütz* (1821) van Carl Maria von Weber mee. Geheel overeenkomstig het romantische ideaal worden we in *Der Freischütz* ingevoerd in een wereld die door duistere krachten wordt bedreigd. *Der Freischütz* gaat over een in Webers tijd al eeuwenoud motief over een jager, die omwille van succes een pact met de duivel sluit in een duistere séance, waarin de jager een grote hoeveelheid toverkogels ontvangt, die nooit hun doel missen, maar de duivel er ook een paar krijgt. Het pact is niet alleen schadelijk voor de jager, omdat diens ziel na verloop van een bepaalde termijn aan de duivel vervalt, maar via de jager wordt ook de dorpse gemeenschap, waarvan de jager deel uitmaakt, ontwricht. De compositie van *Der Freischütz*, begonnen in 1817, werd op 13 mei 1820 afgesloten met de voltooiing van de ouverture, waarin diverse van de belangrijkste melodieën uit de opera al te horen zijn. De ouverture

begint met tweemaal achter elkaar een lang aangehouden, aanzwellende toon, die iets dreigends lijkt te verbeelden. Hierop volgt een hoornkwartet, begeleid door zachte strijkers, dat een beeld schetst van de gemeenschap levend in het door het woud omringde dorp. Hierna slaat de stemming echter om en roepen de zachte siddering in de lage strijkers en de duistere paukeslagen de indrukken op van de duistere krachten die het dorp belagen. De meeste motieven uit het hierop volgende snellere gedeelte zijn ontleend aan de cruciale scène in de opera, waarin de jagers Max en Kaspar onder aanroeping van Samiel (de duivel) de toverkogels gieten. Uit huiver dat hun opera door de censuur zou worden afgewezen, besloten Weber en zijn tekst-dichter Friedrich Kind af te wijken van het *Gespensterbuch* (1810) van August Apel en Friedrich Laun, waaraan ze het verhaal van *Der Freischütz* hadden ontleend, door er een positief einde aan te geven. Hierop wordt in de stralende slotpassage al een voorschot genomen.

Kloppend motief

Toen Ludwig van Beethoven zijn Derde pianoconcert (in c, op.37; 1800-1803) schreef, bestond de recensie van Hoffmann nog niet. Toch wordt ook dit concert – dat in dezelfde toonsoort staat als de Vijfde symfonie – gekenmerkt door de schaduwen, waar Hoffmann over repte. De openingsmelodie in het lage register van de strijkers zet meteen de toon. Beethovens Derde concert lijkt te zijn gegroeid uit een idee dat Beethoven – getuige één van zijn schetsboeken – al in het voorjaar van 1796 kreeg. Hierin wordt een pianosolo gecombineerd met een kloppend motief in de pauken. Dit pakkende idee is nu te beluisteren aan het einde van het eerste deel, op het moment

SJOSTAKOVITSJ' NEGENDE BLEEK EEN HAYDN-SYMFONIE IN EEN IRONISCH 20^E EEUWS JASJE.

dat de pauken en de zacht spelende strijkers zich weer bij de piano voegen, nadat die enige tijd een solo heeft gespeeld. Aan het einde van het derde deel lijkt Beethoven te anticiperen op de door Hoffmann zo gewaardeerde Vijfde symfonie, als het sombere c mineur plaatst maakt voor een exuberant C majeur.

Circusmuziek

Toen Hoffmann zijn recensie schreef, bestond Beethovens Negende symfonie (in d, op.125: 1823-1824) nog niet. De Negende symfonie met de beroemde koorfinale werd in de beleving van (vooral Duitse) 19^e eeuwse musici en muziekliefhebbers simpelweg het grootste muziekwerk dat ooit geschreven was en vormde de belichaming van alles wat groots, diep en verheven was. In de 20^e eeuw schiep de Sovjet-ideologie zich een Beethoven naar haar beeld en gelijkenis: Beethoven zou een onverschrokken revolutionair geweest zijn, die de aristocratie ongezouten de waarheid durfde te zeggen en met 'alle Menschen werden Brüder' (de beroemdste zin uit het slotkoor van de Negende symfonie) de gelijkheid van alle mensen had gepredikt. Er circuleerden afbeeldingen van Lenin die intens naar muziek van Beethoven luisterde. In de jaren van de Tweede Wereldoorlog schreef Dmitri Sjostakovitsj zijn Zevende symfonie (in C, op.60; 1941) en zijn Achtste symfonie (in c, op.65; 1943), die beide niet zijn getekend door romantische fantasieën over het

monstrueuze, maar door bittere ervaringen met het monsterlijke. Na de overwinning van het Russische leger op Nazi-Duitsland leefde in de Sovjet-Unie de sterke verwachting dat Sjostakovitsj deze overwinning zou aangrijpen om een Negende symfonie naar het voorbeeld van Beethovens Negende te componeren. Inderdaad schreef Sjostakovitsj in 1945 een Negende symfonie, maar bij de première van het stuk op 3 november van dat jaar in Leningrad (het tegenwoordige St. Petersburg) was de verbazing groot, omdat het stuk niets had van de overweldigende monumentaliteit, waarop iedereen rekende. Sjostakovitsj' Negende bleek een Haydn-symfonie in een ironisch 20e eeuws jasje. Dat het openingsdeel tegen circusmuziek aanschuurt, is minder vreemd dan het lijkt. Behalve dat Sjostakovitsj kwalitatief goede amusementsmuziek (Johann Strauss jr, Offenbach) een warm hart toedroeg, had de communistische partij in de doctrine van het 'sociale realisme' voorgeschreven dat componisten muziek dienden te schrijven, die de Sovjet-arbeider direct in zijn beleving aansprak. Het voorbeeld van Beethoven is echter aanwijsbaar in de opbouw van het werk: net als in Beethovens Zesde symfonie (de 'Pastorale') bestaat ook Sjostakovitsj' Negende uit vijf delen, waarvan de laatste drie zonder onderbreking in elkaar overlopen.

Dr. Marcel S. Zwitser

biografie

Pascal Rophé

De Franse dirigent Pascal Rophé studeerde fluit en daarna orkestdirectie aan het Parijse conservatorium. Zijn carrière kwam goed op gang toen hij in 1988 het Concours International de jeunes chefs d'orchestre van het Festival van Besançon won. Vanaf 1992 werkte hij samen met het befaamde Ensemble Intercontemporain met onder anderen Pierre Boulez. Van 2006 tot 2009 was hij chef-dirigent van het Orchestre Philharmonique de Liège. In september 2014 werd hij leider van het Orchestre National des Pays de la Loire waar hij tot dit jaar aan verbonden was. Momenteel is hij chef van het Radio en Televisie Orkest van Kroatië.

Als gastdirigent stond Pascal Rophé

voor talloze gerenommeerde orkest in Frankrijk maar ook daarbuiten, zoals het Philharmonia Orchestra in Londen, Het Noors Radio Symfonieorkest en het Japans Philharmonisch Orkest. Hij heeft vooral naam gemaakt als dirigent van hedendaags repertoire. Hij dirigeerde werk van onder anderen Dutilleux en Tanguy en maakte een groot aantal bekroonde cd's waaronder het Orgelconcert van Escaich waarmee hij in 2012 een Diapason d'Or won. Ook verzorgde hij diverse wereldpremières van symfonisch werk en opera's van componisten als Michael Mantler, Salvatore Sciarrino en Bruno Mantovani. Met dit concert maakt Pascal Rophé zijn debuut bij Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel.

biografie

Thomas Beijer

‘Een zeer interessante muzikale persoonlijkheid met onderscheidende ideeën over muziek. Een waar kunstenaar,’ was het oordeel over pianist Thomas Beijer toen hij in 2007 het YPF Nationaal Pianoconcours won. Geen wonder voor een pianist die al op zijn tiende concerten en recitals gaf in Europa en Azië en zijn studie aan het conservatorium van Amsterdam met de hoogste onderscheiding afsloot. In de afgelopen jaren werkte hij samen met onder meer het Residentieorkest, philharmonie zuid-nederland en Amsterdam Sinfonietta met dirigenten als Bas Wiegers, Ed Spanjaard en Neeme Järvi. Ook gaf hij recitals in zalen waaronder TivoliVredenburg in Utrecht en het Amsterdamse

Concertgebouw. Hij is regelmatig te gast bij Camerata RCO en maakte deel uit van de Amsterdam Chamber Soloists.

Thomas Beijer heeft een grote affiniteit met de Spaanse muziek, zoals blijkt uit zijn veelgeprezen cd met piano-werken van onder anderen Albeniz en De Falla. Beijer is eveneens actief als componist. Zijn meest recente werk is een liederencyclus geïnspireerd door de COVID-19 lockdown en geschreven voor sopraan Laetitia Gerards: *A Lock without a Key*. Inmiddels is ook zijn eerste roman verschenen met de titel *Geen jalapeños*. Momenteel is Thomas Beijer artistiek directeur van de Young Pianist Foundation.

BINNENKORT IN DE CONCERTZAAL

Kijk op phion.nl:

 voor meer informatie én alle concerten, en

 schrijf je in voor onze nieuwsbrief, dan blijf je automatisch op de hoogte

29.10-19.11

Rondom Beethoven

In aansluiting op Phions Beethoven Festival, staat nu kamermuziek rondom Beethoven op het programma. Luister naar het beroemde Septet van Beethoven en het Nonet van tijdgenoot Spohr. Intieme concerten op de kleinere podia in Gelderland en Overijssel.

29.10 Raalte

16.11 Hardenberg

17.11 Kampen

18.11 Haaksbergen

19.11 Dinxperlo

24.11-10.12

Maria Callas 100 jaar

Francis van Broekhuizen duikt in het bewogen leven van operalegende Maria Callas die dit jaar 100 jaar geleden werd geboren. Ze vertelt over haar fascinatie voor Callas en zingt haar mooiste aria's, zoals *Casta diva* en *Vissi d'arte*.

Volg ons:

Met dank aan:

Ministerie OCW, Provincies Gelderland en Overijssel, gemeentes Apeldoorn, Arnhem, Enschede en Nijmegen, Familie Heersink Innovatie Fonds, Paul Pella Fonds, Sociëteit Apollo, Stichting Vrienden van Phion, Aldino Moda, Appeldoorn, Bömer Engineering services, Koninklijke Burgers' Zoo, Den Hartog Heuff notarissen, Dirkzwager, Eshgro, Heutink Foundation, INN'Twente, Landgoed De Wilmersberg, Regalis, Van 't Hof Schoonmaak en ZON Zwolle.

Je kunt Phion op allerlei manieren steunen.

Kijk voor meer informatie op phion.nl bij Steun.

Orkest van
Gelderland
& Overijssel